

Orta Afrika'da Güvenlik Sorunları ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler: Boko Haram Örneği

Aminou MOHAMADOU*

Geliş tarihi: 09/01/2024

Kabul tarihi: 12/01/2024

Atf: Mohamadou, A., “Orta Afrika’da Güvenlik Sorunları ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler: Boko Haram Örneği” *Ortadoğu Etütleri*, 15-4 (2023): - (2023): 323-342

DOI: 10.47932/ortetut.1417269

Öz: Bu çalışmanın amacı; Boko Haram terör örgütü ve Orta Afrika’da bölgesel güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasındaki temel faktörleri, güvenlik sorunlarını, küresel ve bölgesel aktörlerin yaklaşımını analiz etmektir. Boko Haram, özellikle Nijerya’da faaliyet gösteren bir terör örgütüdür ve yıllar içinde Orta Afrika bölgesine genişleyerek bölgesel güvenlik endişelerini artırmıştır. Sınırların geçişkenliği, yoksulluk, işsizlik, devlete karşı güvensizlik ve bölgesel terörist gruplar arasındaki bağlantılar, örgütün Orta Afrika’da yayılmasının temel faktörleridir. Bu yayılma, kitlesel nüfus yer değiştirmelerine, ekonomik bozulmalara ve topluluklar arası gerilimlere yol açmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) ve Orta Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (Economic Community of Central African States – ECCAS) gibi küresel ve bölgesel aktörler, Boko Haram’a karşı istihbarat ve güvenlik iş birliğini artırmış ve uluslararası düzeyde çeşitli ortaklıklar kurulmuştur. Ancak, Boko Haram’ın Orta Afrika’da oluşturduğu tehdit, bölgesel ve uluslararası düzeyde koordineli bir mücadeleyi gerektirmektedir. Bu tehdide karşı yapılan askerî operasyonlarla birlikte, uzun vadeli istikrar için yoksulluk, eğitimsizlik ve çalışmanın nedenleriyle mücadele edilmesi stratejik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Boko Haram, Orta Afrika, Güvenlik, Terör

* Aminou Mohamadou: Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi-TR E-mail: aminoungawa93@gmail.com ORCID: 0009-0005-7536-2369

Security Issues in Central Africa and Non-State Armed Actors: The Case of Boko Haram

Aminou MOHAMADOU*

Received: 09/01/2024

Accepted: 12/01/2024

Citation: Mohamadou, A., “Security Issues in Central Africa and Non-State Armed Actors: The Case of Boko Haram” *Middle Eastern Studies*, 15-4 (2023): - (2023): 323-342

DOI: 10.47932/ortetut.1417269

Abstract: The aim of this study is to analyze the key factors contributing to the emergence of the Boko Haram terrorist organization and regional security challenges in Central Africa, taking into account the literature on international relations. Boko Haram is a terrorist group primarily active in Nigeria, and over the years, its expansion into the Central African region has heightened regional security concerns. Factors such as porous borders, poverty, unemployment, distrust in the government, and connections among regional terrorist groups are fundamental to the organization’s spread in Central Africa. This expansion has led to mass population displacements, economic disruptions, and inter-community tensions. Global and regional actors like the UN and ECCAS have increased intelligence and security cooperation against Boko Haram, establishing various partnerships at the international level. However, the threat posed by Boko Haram in Central Africa necessitates a coordinated effort at both regional and international levels. In addition to military operations against this threat, addressing poverty, lack of education, and the root causes of conflict is strategically crucial for long-term stability.

Keywords: Boko Haram, Central Africa, Security, Terror.

* Aminou Mohamadou: PhD Student, Sakarya University-TR E-mail: aminoungawa93@gmail.com
ORCID: 0009-0005-7536-2369

القضايا الأمنية والجماعات المسلحة الفاعلة غير الحكومية في منطقة وسط إفريقيا: بوكو حرام إنموذجاً

أمينو محمّد *

تاريخ القبول: 2024/01/12

تاريخ الاستلام: 2024/01/09

اقتباس: محمّد، أ، «القضايا الأمنية والجماعات المسلحة الفاعلة غير الحكومية في منطقة وسط إفريقيا: بوكو حرام إنموذجاً»، دراسات الشرق الأوسط: 15-4 (2023)D-342-323

معرف الغرض الرقمي: 10.47932/ortetut.1417269

الملخص

تهدف الرسالة إلى مناقشة العوامل الرئيسية في ظهور منظمة بوكو حرام الإرهابية ومشاكل الأمن الإقليمي في منطقة وسط إفريقيا، إضافة إلى المشاكل الأمنية ومقاربات الجهات الفاعلة العالمية والإقليمية. حيث تعتبر بوكو حرام منظمة إرهابية تنشط بشكل أساسي في نيجيريا، وقد توسعت على مر السنين إلى منطقة وسط إفريقيا، ما أدى إلى زيادة المخاوف الأمنية الإقليمية. إن السهولة في عبور الحدود والفقر والبطالة وانعدام ثقة الشعوب في الدول والعلاقات بين الجماعات الإرهابية الإقليمية، هي العوامل الرئيسية لانتشار هذه المنظمة في وسط إفريقيا. وقد أدى هذا الانتشار إلى نزوح أعداد كبيرة من السكان من مناطقهم واضطرابات اقتصادية في المنطقة وتوترات ونزاعات بين المجتمعات. وقد قامت الجهات الفاعلة العالمية والإقليمية مثل الأمم المتحدة والمجموعة الاقتصادية لدول وسط إفريقيا (ECCAS) بزيادة التعاون في المجالين الاستخباراتي والأمني ضد منظمة بوكو حرام، وتم إنشاء شراكات مختلفة على المستوى الدولي في هذا الصدد. ولكن التهديد الذي تشكله بوكو حرام في وسط إفريقيا يتطلب كفاً منسقا على المستويين الإقليمي والدولي. فإلى جانب العمليات العسكرية ضد هذا التهديد، فإن مكافحة أسباب الفقر وزيادة نسبة الأمية وقلة التعليم والصراعات الدائرة لها هي أيضاً أهمية استراتيجية لتحقيق الاستقرار على المدى الطويل.

الكلمات المفتاحية: بوكو حرام، وسط إفريقيا، الأمن، الإرهاب.

* أمينو محمّد: طالب دكتوراه، جامعة صقاريا نركيا، aminoungawa93@gmail.com

رقم أوركيد: 0009-0005-7536-2369

Giriş

Genelde Orta Afrika, özelde Nijerya’da faaliyet gösteren bir terörist grubu olan Boko Haram, yıllar içerisinde Orta Afrika bölgesine doğru genişleyerek bölgesel güvenlik için önemli bir endişe kaynağı hâline gelmiştir. Boko Haram’ın Orta Afrika’da yayılmasının temel faktörleri sınırların geçişkenliği, yoksulluk, işsizlik, devlet yetkililerine güvensizlik ve bölgesel terörist gruplar arasındaki bağlantılar ve hükümetlerin bu gruplara müdahalede yetersiz kalması olarak sıralanabilir. Nitekim bu faktörler Boko Haram’ın Orta Afrika’da yayılmasına zemin hazırlamaktadır.

Boko Haram’ın Orta Afrika’da yayılması bölgesel güvenlik sorunlarını da derinleştirmektedir. Örgütün gerçekleştirdiği saldırılar, kitlesel nüfus yer değiştirmelerine, ekonomik bozulmalara ve topluluklar arası gerilimlere yol açmaktadır. Ayrıca Boko Haram’dan kaynaklanan tehdit, bölge ülkelerinin istihbarat ve savunma kapasitelerinin sınırlarını da ortaya koymaktadır ki bu da hazırlanan raporlarda belgelenmektedir. Örneğin; Boko Haram’ın faaliyetleriyle bağlantılı olarak ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin (IDP’ler) sayısının artışı, yüz binlerce insanın evlerini terk etmek zorunda kalmasıyla birlikte ülke içinde kitlesel yerinden edilmelere yol açmıştır. Yerinden edilen insanlar genellikle gıda, su ve yeterli barınacak yere erişimin sınırlı olduğu güvencesiz yaşam koşullarıyla karşı karşıya kaldığı rapor edilmektedir. Boko Haram’ın Orta Afrika’daki faaliyetlerinin neden olduğu kitlesel nüfus yer değiştirmeleri, hükümetlerin, insani yardım kuruluşlarının ve uluslararası toplumun koordineli bir müdahalesini gerektiren karmaşık bir insani krizi ortaya çıkarmaktadır.

Orta Afrika ülkeleri Boko Haram’a karşı istihbarat ve güvenlik alanındaki iş birliklerini arttırmışlardır. Ayrıca Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS) bölgesel bir terörle mücadele stratejisi geliştirmiştir. Uluslararası alanda ise bölge ülkeleri, Afrika Birliği ve diğer uluslararası aktörler arasında askerî operasyonları ve kalkınma girişimlerini desteklemek üzere ortaklıklar geliştirilmiştir. Bölgesel ve uluslararası aktörler Boko Haram’ın faaliyetlerine farklı şekillerde karşılık vermiştir. Orta Afrika ülkeleri 2015 yılında çabalarını koordine etmek üzere Boko Haram ile Mücadele Komisyonunu (*Commission de Lutte Contre Boko Haram*) kurmuştur. Bölgesel çabalar Nijerya, Çad ve Kamerun’dan gelen yabancı askerî müdahalelerle desteklenmiştir. Uluslararası toplum da çabaları desteklemek için mali ve teknik yardım sağlamıştır.

Küresel aktörler ile bölgesel ve uluslararası örgütlerin ortak çabaları; sözde İslamcı grupların isyanıyla askerî, insani ve sosyo-ekonomik alanlarda mücadele edilmesine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu anlamda Boko

Haram'a karşı mücadele, etkisini kaybetmekte olan bazı örgütlere yeni bir soluk getirmiştir. Çatışma sonucunda önemi artan ve görev alanı genişleyen Çad Gölü Havzası Komisyonunun (LCBC) amacı da bu yöndedir. Dolayısıyla, Boko Haram'ın Orta Afrika'da ortaya çıkardığı tehdit hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde tepkilere yol açmaktadır. Bu tepkiler çeşitli aktörler tarafından literatürdeki çalışmalarla belgelenmiştir.

Çalışmanın temel amacı; Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılmasını sağlayan faktörleri, bu yayılmanın ortaya çıkardığı zorlukları ve bölge ülkelerinin bu tehditle başa çıkmak için verdikleri mücadeleyi incelemektir. Bu anlamda çalışmada Boko Haram'ın kökeni ve ideolojisi ile Orta Afrika'daki bölgesel güvenlik üzerindeki etkisi ve krize dair bölgesel ve uluslararası aktörlerin mücadele yöntemleri incelenerek tartışılmaktadır.

Bu arka plandan hareketle çalışma üç ana başlık çerçevesinde incelenmektedir. Bunlardan ilki; Boko Haram'ın ortaya çıkışı ve yayılmasındaki temel faktörlerin incelenmesidir. İkincisi, Boko Haram'ın oluşturduğu bölgesel güvenlik sorunlarının incelenerek söz konusu faktörlerin anlamlandırılmasıdır. Üçüncüsü ise Orta Afrika'da terörün önlenmesine dair bölgesel ve küresel aktörlerin yaklaşımının mercek altına alınmasıdır.

Boko Haram'ın Orta Afrika'da Yayılmasının Arka Planındaki Faktörler

Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılması kısmen belirli sınırlar, yoksulluk, işsizlik, devlet yetkililerine güvensizlik ve bölgesel terörist gruplar arasındaki bağlantılar gibi faktörlere ilişkilendirilebilir. Bölge Boko Haram'ın sızması ve yeni üsler kurması için verimli bir zemin sunmaktadır. Dahası, Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılması, çeşitli çalışmalar ve analizler tarafından tanımlanan, birbirine bağlı çeşitli faktörlerden kaynaklanan karmaşık bir durumdur.

Boko Haram 2002 yılında Muhammed Yusuf tarafından kurulmuş ve Nijerya'da İslam'ın adını kötüye kullanan bir grup olarak ortaya çıkmıştır. Grup sözde İslami bir dernek olarak başlamış ve 2009 yılında silahlı bir grup hâline dönüşmüştür. Bu durum Nijerya güvenlik güçleriyle çatışmaya yol açmış, güvenlik güçleri gruba karşı acımasız bir baskı uygulamış ve Yusuf 2009 yılında öldürülmüştür. Grup daha sonra adını Cema'atü Ehli-Sünne Lidda'avati el-Cihad (*Jama'atu Ahlis-Sunna Lidda'awati Wal-Jihad – JAS*) olarak değiştirmiş ve terör faaliyetlerine devam etmiştir. Grup, Batı eğitimini haram (tabu) olarak görmekte ve bunu İslam ile bağdaştırarak İslamın adını kötüye kullanmaktadır. Grup yoksul gençleri kendine çekmiş ve bölgede önemli bir güç hâline gelmiştir. Grubun etkili bir güç hâline gelmesini sağlayan

çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu bağlamda, boşluklu ve düzensiz sınırlardan, yoksulluk ve işsizlikten, yetkililere duyulan güvensizlikten, hükümetin müdahalesinin yetersiz kalmasından, bölgesel güvenlik sorunlarından, ekonomik bozulmadan, topluluklar arasındaki gerilimlerden, sınırlı savunma imkânlarından ve mülteci-yabancı savaşıçı akınlarından bahsedilebilir.

Nijerya, Çad, Kamerun ve Nijer dâhil olmak üzere bölge ülkeleri arasındaki boşluklu sınırlar Boko Haram üyelerinin sınır ötesi hareketini kolaylaştırmıştır. Orta Afrika bölgesindeki geçişken sınırlar Boko Haram'ın yayılmasında kilit bir faktör olmuştur.¹ Birçok çalışma ve rapor bu gerçeği belgelemiştir ki buna göre Nijerya, Çad, Kamerun ve Nijer gibi bölge ülkeleri arasındaki sınırlar genellikle kötü tanımlanmıştır ve kontrol mekanizmaları olması gerektiği gibi denetlenmemektedir. Ayrıca sınırların açık olması Boko Haram üyelerinin sınır ötesi hareketlerini kolaylaştırdığı için hareket kolaylığı gözlemlenmiştir. Sınır ötesi üslerin kurulması, Boko Haram'ın sınırların düzensiz yapısından yararlanarak ulusal sınırların her iki tarafında operasyonel üsler kurmasını sağlamıştır. Ayrıca bazı ülkeler, sınırlarını daha iyi denetlemek ve güvence altına almak amacıyla mücadeleye katılma konusunda yeterli koordinasyonu sağlayamamıştır. Silah ve kaynak kaçakçılığı da dâhil olmak üzere kaçakçılıkla mücadele, gözenekli sınırlar nedeniyle sekteye uğramaktadır.² Dolayısıyla gözenekli sınırlar Boko Haram'ın Orta Afrika bölgesinde faaliyet gösterebilmesinin merkezinde yer almaktadır. Bu tehdide karşı koymak için sınır gözetimi ve güvenliğini güçlendirmeye yönelik bölgesel ve uluslararası iş birliği çabaları yürütülmüştür.

Yoksulluk ve işsizlik Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.³ Birçok çalışma ve rapor, bu faktörlerin radikalleşmeye ve örgüte üye kazandırmaya nasıl katkıda bulunduğunu belgelemektedir. Yoksulluk ve işsizliğin bir sonucu olarak ekonomik olarak dezavantajlı gençlerin örgüte katılması, Boko Haram tarafından örgüte katılmaya yatkın savunmasız gençlerden oluşan bir havuz oluşturmuştur.⁴ Ekonomik fırsatların olmaması gençlerin aşırılık yanlısı gruplara katılma olasılığını artırmaktadır.⁵ Yoksul ve marjinalleştirilmiş topluluklar Boko Haram'ın faaliyetlerinden özellikle etkilendiğinden, marjinalleştirilmiş topluluklar üzerinde de önemli bir etki söz konusudur.⁶ Bu durum yerel ekonomiler üzerinde olumsuz etkilere

1 OECD and Sahel and West Africa Club, *Borders and Conflicts in North and West Africa*, OECD, 19 Şubat 2022.

2 "Boko Haram et l'État islamique en Afrique de l'Ouest ciblent les autoroutes du Nigeria", *Centre d'Études Stratégiques de l'Afrique*, 15 Aralık 2020.

3 Mercy Corps, *The World of Work*, Mercy Corps, July 2017.

4 Siri Aas Rustad ve Karim Bahgat, "Nigeria Country Study", *PRIO*, 19 Ağustos 2016.

5 Mercy Corps, *The World of Work*, Mercy Corps, July 2017.

6 World Bank Group, "Nigeria Biannual Economic Update, April 2018: Connecting to Compete", *World*

yol açmış, pazarları ve tarımsal üretimi sekteye uğratmıştır. Boko Haram yeni üyeler çekmek için mali teşvikler sunarak yoksulluk ve işsizlikten fayda sağlamıştır. Kısacası, Orta Afrika'da Boko Haram gibi terörist grupların radikalleşmesine ve yayılmasına karşı koymak için güvenlik operasyonlarının yanı sıra yoksulluk ve işsizlikle mücadele de elzemdir.

Genellikle yolsuzluğa bulaşmış ve etkisiz olarak algılanan devlet yetkililerine duyulan güvensizlik Boko Haram'ın meşruiyetine katkıda bulunmuştur. Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yürütülen anketler bazı Orta Afrika ülkelerindeki yolsuzluğun boyutunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak; hükûmet yetkililerine duyulan bu güvensizlik, Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılmasında kilit bir faktör olmuştur ve birçok güvenilir kaynak tarafından belgelenmiştir.

Hükûmet yetkilileri arasındaki yaygın yolsuzluk algısı hükûmete olan güvensizliği körüklemiş ve Boko Haram gibi grupların meşruiyetine katkıda bulunmuştur.⁷ Hükûmetin güvenlik güçlerine duyulan güvensizlik yerel topluluklarla gerilime yol açarak Boko Haram'la mücadeleyi zorlaştırmıştır. Askerî operasyonlara yönelik tepkiler de söz konusudur. Bu noktada hükûmet öncülüğündeki askerî operasyonlar bazen yerel topluluklar tarafından olumsuz algılanmış ve güvensizliği pekiştirmiştir.⁸ Yetkililere duyulan güvensizlik, bölgesel istikrarı iyileştirmek ve Orta Afrika'daki Boko Haram gibi aşırılık yanlısı gruplara karşı kırılabilirliği azaltmak için ele alınması gereken karmaşık bir sorundur. Bu terör örgütünün faaliyetlerine son vermek için etkili tedbirler alınması gerekmektedir.

Boko Haram, Mağrip el-Kaidesi (AQIM) ve Batı Afrika İslam Devleti (ISWAP) gibi diğer bölgesel terörist gruplarla ittifaklar kurmuştur. Uluslararası Kriz Grubu tarafından yapılan bir analizde de gösterildiği üzere, bu bağlantılar örgütün bölgesel olarak faaliyet gösterme kabiliyetini güçlendirmiştir. Boko Haram ile diğer bölgesel terörist gruplar arasında bağlantılar kurulması, örgütün Orta Afrika'ya doğru genişlemesinde kilit bir unsur olmuştur. Bu karmaşık dinamik çeşitli çalışmalar ve raporlarla desteklenmektedir. Boko Haram, esas olarak Kuzey Afrika'da faaliyet gösteren bir grup olan AQIM ile bağlantılar kurmuştur. Bu ittifak, iki grup arasında artan iş birliğine dayanmaktadır. Boko Haram, sözde İslam Devleti'ne bağlılık yemini eden grubun ayrılıkçı bir fraksiyonu olan ISWAP ile de iş birliği yapmıştır.⁹ Bir diğer önemli nokta

Bank, Nisan 2018

7 Transparency International, "Corruption Perception Index 2020", *Transparency International*, 2020.

8 Elodie Hainard ve Olena Shumska, "The 2021 Small Arms Trade Transparency Barometer", *Small Arms Survey*, 1 Aralık 2021.

9 International Crisis Group, "What Role for the Multinational Joint Task Force in Fighting Boko Haram?", *International Crisis Group*, 7 Temmuz 2020

ise bölgesel koordinasyonun önündeki zorluklardır; zira bölgesel terörist gruplar arasındaki ittifaklar, bölgesel müdahalelerin koordinasyonu açısından zorluklara sebep olmuştur¹⁰. Bu durum, Boko Haram'ın bölgesel ölçekte daha etkin faaliyet göstermesini sağladığı için bölgesel güvenlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Bölgedeki hükümetlerin Boko Haram tehdidine karşı ilk tepkileri genellikle yetersiz olmuştur. Bu faktörler bir araya gelerek Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılmasına elverişli bir ortam oluşturmuş, bölgesel güvenliği tehlikeye atmış ve ele alınması için ortak çabalar gerektirmiştir. Orta Afrika'daki Boko Haram tehdidine karşı hükümetlerin verdiği tepkinin yetersizliği, çeşitli çalışmalar ve akademik yayınlar tarafından da teyit edildiği üzere, iyi belgelenmiş bir sorundur. Bölgedeki ülkelerin hükümetlerinin Boko Haram'a karşı çabalarını etkili bir şekilde koordine etmekte zorlandığı iç koordinasyon zorlukları bu minvalde bir örnek olabilir. Hem mali hem de insani kaynakların yetersizliği hükümetlerin Boko Haram'la mücadele etme kabiliyetini engellemiştir. Uluslararası Kriz Grubu tarafından yapılan bir analiz, bölgedeki güvenlik için kaynak eksikliğini incelemektedir.¹¹

İnsan hakları sorunlarına dikkat çekmek de önemlidir çünkü hükümet öncülüğündeki askerî operasyonlar bazen insan hakları ihlalleriyle ilişkilendirilmiş ve bu da yerel halkın güvenini sarsmıştır.¹² Hükümetin müdahalesi de verimsiz ve yolsuzluğa bulaşmış kurumlar tarafından engellendiği için bu durum kurumsal reform çağrısında bulunmaktadır. Boko Haram fenomeni, mültecilerin yönetiminde önemli bir zorlukla sonuçlanmıştır çünkü hükümetler, Boko Haram'ın faaliyetleri nedeniyle mültecileri ve ülke içinde yerinden edilmiş insanları yönetmekte zorluklarla karşılaşmıştır.¹³ Kısacası, hükümetin müdahalesinin yetersizliği, Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılmasında önemli bir etkiye sahip olmuş ve bu tehditle başa çıkmak için kurumsal reformlara, kaynakların artırılmasına ve daha iyi koordinasyona duyulan ihtiyacın altını çizmiştir.

10 Maram Mahdi, "Time to consider talks with Boko Haram?", *Institute for Security Studies*, 16 Aralık 2020.

11 International Crisis Group, "Double-edged Sword: Vigilantes in African Counter-insurgencies", *International Crisis Group*, 7 Eylül 2017

12 Amnesty International, "Human rights in Africa: Review of 2019", *Amnesty International*, 8 Nisan 2020.

13 Kamrul Hasan, "Global Report 2020", *UNHCR*, 2020.

Orta Afrika'da Güvenlik Sorunlarının Dönüşümü ve Boko Haram

Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılması bölgesel güvenlik açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Grubun gerçekleştirdiği saldırılar, kitlesel nüfus yer değiştirmelerine, ekonomik bozulmalara ve topluluklar arası gerilimlere yol açmıştır. Ayrıca Boko Haram'dan kaynaklanan tehdit, bölge ülkelerinin istihbarat ve savunma kapasitelerinin sınırlarını da ortaya koymuştur. Boko Haram'ın Orta Afrika'ya yayılmasının bölgesel güvenlik açısından önemli sonuçları vardır ve bu sonuçlar çalışmalar ve raporlarda iyi bir şekilde belgelenmiştir. Bunlar arasında kitlesel nüfus yer değiştirmeleri de yer almaktadır. Boko Haram saldırıları bölge genelinde kitlesel nüfus yer değiştirmelerine neden olmuştur. Boko Haram'ın faaliyetleriyle bağlantılı olarak ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin (IDP'ler) sayısının çokluğu, yüz binlerce insanın evlerini terk etmek zorunda kalmasıyla birlikte ülke içinde kitlesel yerinden edilmelere yol açmıştır.

Yerinden edilen insanlar genellikle gıda, su ve yeterli barınağa erişimin sınırlı olduğu güvensiz yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum bazen yerel gerilimlere yol açmakta ve kitlesel yerinden edilmeler bazen yerinden edilmiş nüfus ile ev sahibi topluluklar arasındaki gerilimleri şiddetlendirmektedir.¹⁴ Bu olaylar kaçınılmaz olarak insani yardım ihtiyacına yol açmış ve insani yardım kuruluşları yerinden edilmiş insanların ihtiyaçlarını karşılamak için kaynakları seferber etmek zorunda kalmıştır.¹⁵ Kısacası Boko Haram'ın Orta Afrika'daki faaliyetlerinin neden olduğu kitlesel nüfus yer değiştirmeleri, hükümetlerin, insani yardım kuruluşlarının ve uluslararası toplumun koordineli bir müdahalesini gerektiren karmaşık bir insani krize sebep olmuştur.

Boko Haram saldırıları bölgedeki ekonomik faaliyetleri sekteye uğratmıştır. 2018'de Dünya Bankası tarafından yapılan bir çalışma, tarım ve ticaret sektörlerinin söz konusu saldırılardan nasıl ciddi şekilde etkilendiğini ve ilgili ülkelerin ekonomik istikrarını nasıl azalttığını vurgulamıştır.¹⁶ Özellikle ülkedeki birçok topluluk için hayati bir geçim kaynağı olan tarım sektörü Boko Haram saldırıları nedeniyle sekteye uğramıştır. Ticaret sektörü de örgütün bölgesel ve sınır ötesi ticareti engelleyen ve yerel ekonomiye zarar veren faaliyetleri nedeniyle önemli biçimde zarar görmüştür. Bununla birlikte, mal arzının azalması ve fiyatların artmasıyla sekteye uğrayan yerel pazarlar

14 International Crisis Group, "What Role for the Multinational Joint Task Force in Fighting Boko Haram?", *International Crisis Group*, 7 Temmuz 2020

15 "Chad Humanitarian Situation Report 2021", *UNICEF*, 31 Aralık 2021.

16 World Bank, The World Bank Annual Report 2018, *World Bank*, 8 Ekim 2018.

üzerindeki etkilere dikkat çekmektedir. Mercy Corps çalışması piyasalar üzerindeki etkileri incelemiştir. Yabancı yatırımlardaki azalma, Boko Haram'ın meydana getirdiği güvensizliğin yabancı yatırımları caydırdığını ve bunun da ekonomik kalkınmayı engellediğini belirtmektedir.¹⁷ Hükûmetleri güvenliğe önemli miktarda kaynak ayırmaya zorlayan yüksek güvenlik maliyetleri diğer bütçe sektörlerini de etkilemektedir. Bu ekonomik aksaklıklar Orta Afrika'da Boko Haram'dan etkilenen ülkelerin ekonomik istikrarını olumsuz yönde etkilemiş olup güvenliğin yeniden tesis edilmesi ve ekonomik iyileşmenin desteklenmesi ihtiyacının altını çizmektedir.

Boko Haram'ın faaliyetleri bölgede özellikle etnik ve dini gruplar arasında olmak üzere çeşitli topluluklar arası gerilimleri artırmıştır. Uluslararası Kriz Grubu, grubun faaliyetleriyle bağlantılı toplumlar arası şiddet olaylarını bildirmiştir. Boko Haram tarafından yönetilen etnik ve dini çatışmalar genellikle belirli etnik ve dini grupları hedef alarak toplumlar arası çatışmalara yol açmıştır. Uluslararası Kriz Grubu, Boko Haram'ın faaliyetleri ile toplumlar arası gerilimler arasındaki bağlantıları incelemiştir. Bölgesel anlaşmazlıklar da bulunmaktadır. Öyle ki etnik ve dini gruplar arasındaki bölgesel rekabetler Boko Haram saldırılarıyla daha da şiddetlenmiştir.

Boko Haram saldırılarının barış içinde bir arada yaşama üzerindeki yansımaları, çoğu zaman nüfusun azınlıkta oldukları bölgelere göç etmesine yol açarak barış içinde bir arada yaşamayı sekteye uğratmıştır. Boko Haram'ın bazen marjinalleştirilmiş etnik gruplardan üye toplayarak gerilimleri tırmandırması nedeniyle toplum temelli alımları da dikkate almak önem taşımaktadır.¹⁸ Dış aktörlerin rolü bazen topluluklar arası gerilimleri siyasi veya ekonomik amaçlar için istismar ederek çatışmaya katkıda bulunmuştur. Boko Haram'ın Orta Afrika'daki faaliyetleri sonucunda topluluklar arası gerginliklerin artması, etkilenen topluluklar arasında uzlaşma, diyalog ve barış içinde bir arada yaşamayı teşvik etme ihtiyacını vurgulamaktadır.

Orta Afrika ülkeleri Boko Haram karşısında savunma ve istihbarat kabiliyetlerini güçlendirmede zorluklarla karşılaşmıştır. Bu tehditle başa çıkabilmek için silahlı kuvvetlerin modernize edilmesi gerekmektedir. Orta Afrika bölgesindeki ülkelerin Boko Haram karşısındaki savunma kabiliyetlerinin sınırlılıkları dikkate alınması gereken önemli bir faktördür ve bu çeşitli çalışmalar ve raporlarla desteklenmektedir. İlk olarak modern ekipman eksikliği vardır yani Boko Haram'dan etkilenen ülkelerin savunma güçleri genellikle modern ekipman ve yeterli kaynak eksikliğinden muzdarip olmuştur.¹⁹

17 "Insecurity Kills Foreign Investors' Appetite in Nigerian Economy", *This Day*, 12 Haziran 2022.

18 Roberto Sollazzo ve Matthias Nowak, "Tri-Border Transit: Trafficking and Smuggling in the Burkina Faso-Côte d'Ivoire-Mali Region", *Small Arms Survey*, 1 Ekim 2020.

19 Lucie Beraud-Sudreau ve Diego Lopes da Silva ve Pieter D. Wezeman, "Emerging Suppliers in The

Bu noktada ulusal ve uluslararası güvenlik güçlerinin farklı kolları arasında ve diğer devlet kurumlarıyla koordinasyon bazen yetersiz kalmıştır. Uluslararası Kriz Grubu raporu koordinasyon zorluklarının yanı sıra sınırlı savunma bütçelerinin hükümetlerin Boko Haram tehditlerine yanıt verme kabiliyetini engellediği bütçe zorluklarına da dikkat çekmektedir.²⁰ Afrika Kalkınma Bankası analizi bütçe sorunlarını incelemektedir. Yeterli savunma kapasitesinin olmaması Orta Afrika'da Boko Haram'a karşı mücadelede önemli bir engel teşkil etmiş ve güvenlik güçlerinin modernizasyonu, eğitimi ve koordinasyonuna yatırım yapılması gerektiğinin altını çizmiştir.

Boko Haram'ın genişlemesi mülteci ve yabancı savaşçı akınlara da yol açmıştır. Saldırlardan kaçan mülteciler, Boko Haram saldırılarının çok sayıda insanı evlerini terk etmeye zorladığını, iç ve dış mülteci akınları ortaya çıkardığını göstermektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) bu mültecilere ilişkin veriler sağlamaktadır. Boko Haram saldırıları, başta Kamerun, Çad ve Nijer olmak üzere komşu ülkelere doğru sınır ötesi yerinden edilmelere de yol açmıştır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) bu hareketleri analiz etmiştir. Boko Haram özellikle Batı Afrika ülkelerinden yabancı savaşçıları devşirerek grubun erişim alanını genişletmiştir.²¹ Afrika Stratejik Araştırmalar Merkezi (*Centre d'Études Stratégiques de l'Afrique – CESA*) bu askere alma olgusunu incelemektedir. Komşu ülkelerle gerilim; mülteci ve yabancı savaşçı akışı, güvenlik endişeleri nedeniyle komşu ülkelerle zaman zaman gerilime neden olmuştur. Ayrıca bölgede bir insani yardım ihtiyacı da doğmuştur. Mülteciler ve ev sahibi topluluklar, kitlesel yerinden edilme nedeniyle genellikle önemli ölçüde insani yardıma ihtiyaç duymuştur.²² Mülteci ve yabancı savaşçı akını Orta Afrika'daki bölgesel istikrar üzerinde karmaşık bir etkiye sahip olup, bu insani krizi ve güvenlik krizini yönetmek için uluslararası çabaların koordine edilmesi ihtiyacının altını çizmektedir. Kısacası ortaya çıkan bu bölgesel güvenlik sorunları, Orta Afrika ülkelerinin koordineli ve etkili bir müdahalesinin yanı sıra Boko Haram'ın oluşturduğu tehdidin etkilerini hafifletmek için uluslararası yardıma duyulan ihtiyacı vurgulamıştır.

Global Arms Trade”, *Stockholm International Peace Research Institute*, 1 Aralık 2020.

20 African Development Bank, “African Economic Outlook 2020”, *African Development Bank*, 31 Mart 2020.

21 “Captured Video Appears to Show Foreign Fighters in Nigeria’s Boko Haram”, *The Guardian*, 27 Mayıs 2015.

22 “WFP: Urgent Action is Needed to End Growing Humanitarian Crisis in Sahel”, *United Nations*, 21 Temmuz 2023.

Boko Haram'la Mücadelede Bölgesel İş Birliğinin Artırılması

Orta Afrika ülkeleri Boko Haram'a karşı istihbaratlarını ve güvenlik alanındaki iş birliklerini arttırmışlardır. Ayrıca Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS) bölgesel bir terörle mücadele stratejisi geliştirmiştir. Uluslararası alanda ise bölge ülkeleri, Afrika Birliği ve diğer uluslararası aktörler arasında askerî operasyonları ve kalkınma girişimlerini desteklemek üzere ortaklıklar geliştirilmiştir. Bölgesel ve uluslararası aktörler Boko Haram'ın faaliyetlerine farklı şekillerde karşılık vermiştir. Orta Afrika ülkeleri 2015 yılında çabalarını koordine etmek üzere Boko Haram ile Mücadele Komisyonunu (*Commission de Lutte Contre Boko Haram*) kurmuştur. Bölgesel çabalar Nijerya, Çad ve Kamerun'dan gelen yabancı askerî müdahalelerle desteklenmiştir. Uluslararası toplum da çabaları desteklemek için mali ve teknik yardım sağlamıştır.

Büyük güçler ile bölgesel ve uluslararası örgütlerin ortak çabaları, İslamcı isyanla askerî, insani ve sosyo-ekonomik cephelerde mücadele edilmesine yardımcı olmuştur. Boko Haram'a karşı mücadele, etkisini kaybetmekte olan bazı örgütlere yeni bir soluk getirmiştir. Çatışma sonucunda önemi artan ve görev alanı genişleyen Çad Gölü Havzası Komisyonunun (LCBC) durumu budur. Yürütme sekretaryası şu anda Kamerun (Mora'daki 1. sektör), Çad (Baga-Sola'daki 2. sektör), Nijerya (Baga'daki 3. sektör) ve Nijer'deki (Diffa'daki 4. sektör) dört sektörde resmi olarak 10.000 askerî personelden oluşan Çok Uluslu Ortak Gücün (MNF) siyasi yönetiminden sorumludur. Afrika Birliği (AfB) Çad Gölü havzasında güvenlik iş birliğinin güçlendirilmesine yardımcı olmuştur. Barış ve Güvenlik Konseyinden resmi yetki alarak MMF'ye yasal bir çerçeve sağlamıştır.

AfB Komisyonu ve CBLT Sekretaryasının operasyon konseptinin uygulanmasındaki rolüne ilişkin 20 Ekim 2015 tarihinde bir Mutabakat Zaptının imzalanmasından bu yana AU, bir Stratejik Destek Hücresi aracılığıyla MMF'ye stratejik rehberlik sağlamaktadır. Bu hücre MMF'nin faaliyetlerini denetlemekte ve donör yardımlarını harekete geçirmektedir. Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS) da sürece dâhil olmuştur. Üye devletler arasında var olan Karşılıklı Yardım Anlaşmasını aktif hâle getirerek Kamerun ve Çad'a 50 milyar CFA Frangı değerinde mali kaynak şeklinde acil yardım sağladı. Bu, Copax'ta (Orta Afrika Barış ve Güvenlik Konseyi) kilit rol oynayan iki ülkeye yönelik bir iyi niyet jestidir. Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri, CBLT ülkelerinin yanında çok önemli bir rol oynamaktadır. Birçok gözlemci tarafından takdir edilen lojistik destekleri yine de bölge ülkelerinin beklentilerini karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Boko Haram'ın Orta Afrika'da yarattığı büyüyen tehdit hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde tepkilere yol açmıştır. Bu tepkiler çeşitli aktörler tarafından şekillendirilmiş ve çok sayıda çalışma ve raporla belgelenmiştir. Bunlar arasında şunlar yer almaktadır; Kamerun, Çad, Nijer ve Nijerya gibi bölge ülkeleri Boko Haram'la mücadelede güvenlik ve istihbarat iş birliğini artırmıştır. Orta Afrika'da Boko Haram'la etkin bir şekilde mücadele edebilmek için bölgesel iş birliğinin artırılması şarttır. Çok Uluslu Ortak Gücün (MMF) 2015 yılında kurulması bölgesel iş birliğinin somut bir örneğidir. Bu güç Nijerya, Nijer, Çad, Kamerun ve Benin birliklerinden oluşmaktadır.²³ Ayrıca istihbarat alışverişi de yapılmaktadır. Bölgedeki ülkeler Boko Haram'ın hareketlerini daha iyi takip edebilmek için istihbarat paylaşım mekanizmalarını güçlendirmiştir. Bu da terör örgütüne karşı daha etkili operasyonlar yapılmasını sağlamıştır.²⁴ Boko Haram'ın artan tehdidine yanıt olarak kurulmuştur ve Afrika Birliği tarafından desteklenmektedir. Bölgedeki ülkeler de MMF'nin operasyonlarını desteklemek için askerî ve lojistik kaynakları paylaşma konusunda iş birliği yapmıştır. Örneğin Çad, sınır ötesi güvenliği güçlendirmek için Nijer'e asker göndermiştir. Ayrıca bölgesel toplantılar ve zirveler düzenlemek için de bir girişimde bulunulmuş ve bölge liderlerinin Boko Haram ile mücadele stratejilerini tartışmak üzere zirvelere ve bölgesel toplantılara katılmaları sağlanmıştır.

Bu forumlar çabaların koordine edilmesine ve ortak politikalar oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Boko Haram'dan etkilenen ülkelere Çad Gölü Havzası Komisyonu (LCBC) girişimi adına bölgesel örgüt, bölgedeki güvenlik müdahalelerini ve ekonomik kalkınmayı koordine etmek için aktif olarak çalışmaktadır.²⁵ İkinci olarak, ortak insani yardım müdahaleleri de bu süreçte önemli roller üstlenmiştir. Dolayısıyla yukarıda zikredilen askerî boyutlara ek olarak, çatışmadan etkilenen nüfuslara yardım etmek için ortak insani müdahaleler de söz konusu olmuştur. İnsani yardım kuruluşları, yerinden edilmiş insanlara yardım sağlamak için bölge hükümetleriyle yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. Hukuki iş birliği, bölge ülkelerinin Boko Haram üyelerini adalete teslim etmek için hukuki iş birliği anlaşmaları imzalamalarına olanak tanımaktadır. Bu da cezasızlığı güçlendirmekte ve potansiyel militanları caydırmaktadır.²⁶ Sonuç olarak, artan bölgesel iş birliği

23 "What Role for the Multinational Joint Task Force in Fighting Boko Haram?", *International Crisis Group*, 7 Temmuz 2020.

24 Nokai Origin, "MNJTF Collaborates to Strengthen Cooperation in Lake Chad Basin", *Voice of Nigeria*, 13 Haziran 2023.

25 "About Us", Lake Chad Basin Commission (LCBC), 2023.

26 "UN Crime Commission Highlights Nigeria's Efforts in Bringing Terrorists to Justice", *UNODC*, 24 Mayıs 2021.

Orta Afrika'daki Boko Haram tehdidiyle mücadelede çok önemli olmuştur. Bu sayede terör örgütüne karşı daha koordineli ve etkili bir karşılık verilebilmiş, bölgesel istikrar ve güvenlik desteklenmiştir.

Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS), bölgesel zirvelerde tartışılan bölgesel bir terörle mücadele stratejisi hazırlamıştır. Bu strateji, üye ülkelerin terör tehdidine karşı tepkilerini uyumlu hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Orta Afrika'daki bölgesel terörle mücadele stratejileri, bölgenin karşı karşıya olduğu güvenlik ve terör tehditleriyle başa çıkmak için elzemdir. İlgili referanslarla desteklenen bu stratejilerin temel unsurlarından bazıları, güvenlik kapasitelerinin güçlendirilmesini içermektedir; başka bir deyişle, bölge ülkeleri, özellikle eğitim ve ekipman açısından güvenlik güçlerini güçlendirmek için yatırım yapmışlardır. Ayrıca terörist gruplara karşı ortak operasyonlar yürütme konusunda da iş birliği yapmışlardır.²⁷ Bölgesel hükûmetlerin radikalleşmeyi önlemek ve pişmanlık duyan savaşçıları rehabilite etmek için programlar oluşturdukları radikalleşmeyle mücadele önemli bir husustur.²⁸ Ayrıca farkındalığı artırmak ve şiddet içeren aşırıcılığa karşı koymak için sivil toplum örgütleriyle birlikte çalışırlar. Orta Afrika ülkeleri terörle mücadele çabalarını koordine etmek için Çok Uluslu Ortak Güç (MMF) gibi bölgesel iş birliği mekanizmaları oluşturmuştur. MMF bu iş birliğinin somut bir örneğidir. Bölgesel stratejinin bir diğer önemli bileşeni de sınır güvenliğidir. Bölgesel hükûmetler terörist grupların üyelerini yargılamak için kanunlar ve yasal tedbirler kabul etmişlerdir. Şüphelilerin iadesi ve yargılanması için bölgesel hukuki iş birliği şarttır. Bölgedeki istihbarat kurumları, terörist grupların faaliyetlerine ilişkin önemli bilgileri paylaşmak üzere yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. Bu iş birliği istihbarat toplanmasını ve saldırıların önlenmesini güçlendirmektedir. Bölgedeki ülkeler, terörle mücadele kapasitelerini güçlendirmek için özellikle Batılı ülkelerden ve uluslararası örgütlerden önemli ölçüde uluslararası destek almaktadır. Bu destek askerî yardım, eğitim ve finansman şeklinde gerçekleşmektedir. Bu bölgesel stratejiler, terör tehdidini azaltarak Orta Afrika'da güvenlik ve istikrarı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte, güvenlik durumunun sürekli olarak değiştiğini ve bu durumun stratejilerinin sürekli olarak uyarlanmasını ve bölge ülkeleri arasında iş birliğinin artırılması gerektirdiğini unutmamak gerekmektedir.

27 Kehinde Adeniyi, "Information Operations as a Vable Tool for Counter-Insurgency Operations: An Appraisal of Counter-Insurgency Operatios in the Lake Chad Region", *Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College*, 2019, s. 39-41.

28 Timothy Obiezu, "Nearly 600 Former Boko Haram Miltants Graduate From Nigeria Rehab", 27 Mart 2023.

Orta Afrika'nın Güvenlik Arayışında Uluslararası İnisiyatifler

Afrika Birliği (AfB) ve Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi diğer uluslararası aktörler, askerî operasyonları desteklemek, güvenlik kapasitesi oluşturmak ve insani yardım sağlamak için Orta Afrika ülkeleriyle birlikte çalışmıştır. Özellikle Afrika Birliği'nin girişimleri Afrika Birliği raporlarında belgelenmiştir. Uluslararası ortaklıklar Orta Afrika'da terörle mücadelede çok önemli bir rol oynamaktadır. İlgili referanslarla desteklenen uluslararası ortaklıkların bazı temel unsurları: Birleşmiş Milletler, Orta Afrika'daki bölgesel terörle mücadele çabalarını aktif olarak desteklemiştir.²⁹ BM Güvenlik Konseyi bölgesel iş birliğini güçlendirmeyi ve Boko Haram'a yaptırım uygulamayı amaçlayan çok sayıda karar kabul etmiştir. ABD ile iş birliği, ABD'nin bölgedeki ülkelerin operasyonlarını desteklemek için askerî yardım, istihbarat ve kaynak sağlayarak Boko Haram'a karşı mücadelede kilit bir ortak olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği de mali destek sağlayarak ve güvenlik kapasitelerini güçlendirmek için Orta Afrika ülkeleriyle iş birliği yaparak önemli bir rol oynamıştır.³⁰ AB ülkelerinden Fransa, Barkhane Operasyonu kapsamında Orta Afrika'nın bir bölümünü kapsayan Sahel bölgesine asker konuşlandırmıştır.³¹ Amacı terörle mücadele olsa da Fransa'nın bu operasyonunun ülkede ve bölgedeki terörle mücadele süreçlerine katkısı ciddi biçimde sorgulanmıştır.

Afrika Birliği, Orta Afrika'da Boko Haram'a karşı bölgesel müdahalede koordinasyon rolü oynamıştır. Çok Uluslu Ortak Güç'ün (MNF) kurulmasını kolaylaştırmış ve istikrar çabalarını desteklemiştir. İkili ortaklıklar: Bölgedeki birçok ülke terörle mücadele kapasitelerini güçlendirmek için diğer ülkelerle ikili ortaklıklar kurmuştur. Örneğin Nijerya, Boko Haram'ın sınır ötesi faaliyetleriyle mücadele etmek için Kamerun ve Nijer ile iş birliği yapmıştır. Bölgesel örgütlerden de destek alınmıştır. Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS) gibi örgütler de Orta Afrika'daki uluslararası ortaklıkların ve terörle mücadele girişimlerinin koordine edilmesinde rol oynamıştır. Bu uluslararası ortaklıklar, Orta Afrika ülkelerinin terörle mücadelede kapasitelerinin geliştirilmesinde ve bölgesel güvenliğin desteklenmesinde çok önemli olmuştur. Çabaların koordinasyonuna, teknik ve mali yardım ile istihbarat sağlanmasına katkıda bulunurken bölgedeki istikrarı da güçlendirmişlerdir.

29 "UN Joint Appeal for Counter-Terrorism Efforts in Africa Launched- with Direct Link to Priority Technical Assistance Needs Identified by the CTC and CTED", *United Nations Security Council-Counter-Terrorism Committee (CTC)*, 2021.

30 "EU Briefing – UN Security Council: Counter-Terrorism in Africa – An Imperative for Peace, Security and Development", *Delegation of the European Union to the United Nations in New York*, 10 Kasım 2022.

31 "Operation Barkhane: A Show of Force and Political Games in the Sahel-Sahara", *Institute for Security Studies (ISS)*, 19 Ağustos 2014.

Askerî operasyonlara ek olarak, yoksulluk ve genç nüfusun işsizliği de dâhil olmak üzere istikrarsızlığın altında yatan nedenleri ele almak için kalkınma girişimleri başlatılmıştır. Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) ekonomik fırsatlar sağlamayı amaçlayan projeleri öne çıkarmıştır. Kalkınma girişimleri, şiddet içeren aşırı cılığa katkıda bulunabilecek ekonomik ve sosyal faktörleri ele alarak Orta Afrika’da terörle mücadelede kilit bir rol oynamaktadır. Çad Gölü Havzası Komisyonu (LCBC) girişimi bu bağlamda bir örnek olabilir. Boko Haram’dan ciddi şekilde etkilenen Çad Gölü bölgesinde ekonomik kalkınmayı ve bölgesel iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Yerel toplulukların dayanıklılığını güçlendirmeye, temel sosyal hizmetleri sağlamaya ve hassas durumdaki nüfus için ekonomik fırsatlar sağlamaya çalışmaktadır. Avrupa Birliği’nin kalkınma programı da bir diğer örnek olabilir. Avrupa Birliği, Orta Afrika’da istikrar ve güvenliği güçlendirmeyi amaçlayan çeşitli kalkınma programları başlatmıştır.³² Bu kapsamda eğitim, sağlık, tarım ve genç istihdamı gibi sektörlerdeki projelere destek verilmektedir. Ayrıca bölgedeki yerel hükümetler eski savaşçıları ve pişmanlık duyan terörist grup üyelerini topluma yeniden entegre etmek için programlar oluşturmuştur. Bu programlar genellikle mesleki eğitim ve topluma yeniden kazandırılanlar için psikososyal yardım içerir.

Yerel kalkınma projeleri de bu bağlamda önemli bir yere sahiptir. Özellikle Boko Haram faaliyetlerinden etkilenen bölgelerdeki hassas toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmek için yerel kalkınma projeleri uygulanmaktadır. Bu projeler temel altyapının inşasını, içme suyuna erişimi ve yerel istihdamın teşvik edilmesini içerebilir. Ayrıca, pek çok kalkınma girişiminin temel hedeflerinden biri olan tarım sektörlerinin güçlendirilmesi de desteklenmektedir.³³ Bu sayede gıda güvenliğinin iyileştirilmesi, kırsal kesimde istihdam yaratılması ve insanların terörist gruplara olan ekonomik bağımlılığının azaltılması hedeflenmektedir. Eğitim projeleri: Eğitime erişim aşırı cılıkla mücadelede kilit bir faktördür. İstikrarı güçlendirmek için okul inşa etme, öğretmen yetiştirme ve kız çocuklarının eğitimini teşvik etme projeleri uygulanmaktadır. Ulaşım ve iletişim altyapısına yapılan yatırımlar, uzak ve marjinalleşmiş bölgeleri ekonomik merkezlere bağlamayı ve böylece ekonomik kalkınma ve istikrarı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu kalkınma girişimleri, yaşam koşullarını iyileştirerek, ekonomik fırsatlar sağlayarak ve toplumun direncini artırarak şiddete varan aşırı cılığın temel nedenleriyle

32 “Cooperation Between the EU and Central Africa”, *The Diplomatic Service of the European Union*, 13 Temmuz 2022.

33 “FAO Regional Office for Africa, Programmes and Projects”, *Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO)*, 2023.

mücadele etmeyi amaçlamaktadır. Bu girişimler güvenlik çabalarını tamamlamak ve Orta Afrika'da istikrarı teşvik etmek için elzemdir.

Boko Haram'ın ideolojisine karşı farkındalık yaratma ve karşı propaganda kampanyaları yürütülmüştür. Sivil toplum kuruluşları (STK) ve uluslararası kurumlar bu çabalara dâhil olmuştur. Farkındalık oluşturma ve karşı propaganda yürütme, Orta Afrika'da terörle mücadelede aşırılık yanlısı söylemlerin yapısını bozarak ve terörist gruplara yeni üyelerin katılmasını önleyerek çok önemli bir rol oynamaktadır.³⁴ Bu alandaki birkaç önemli girişim, ilgili referanslarla desteklenmektedir. Örneğin, hükümetler ve bölgesel örgütler, halkı şiddet içeren aşırıcılığın tehlikeleri hakkında bilgilendirmek için bilinçlendirme kampanyaları yürütmüştür.

Bu kampanyalar yerel topluluklarda farkındalık oluşturmayı ve insanları terörist faaliyetleri kınamaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu bağlamda dini liderlerin eğitimi aşırılık yanlısı propandaya karşı koymak için elzemdir.³⁵ İlimli dini söylemi teşvik etmek ve radikalleşmeyi önlemek için eğitim programları oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak geleneksel medya ve sosyal ağlar, farkındalık artırıcı mesajların yayılması için önemli kanallardır. Terörist grupların çevrimiçi propagandasına karşı koymak ve olumlu içeriği teşvik etmek için girişimlerde bulunmaktadır. Teslim olan savaşçıların rehabilitasyonu da büyük öneme sahiptir. Rehabilitasyon programları genellikle tövbe eden savaşçılara yönelik, onları radikalleşmeden uzaklaştırmayı ve topluma yeniden entegre etmeyi amaçlayan farkındalık artırma oturumlarını içermektedir.³⁶ Bunlar arasında medya eğitimi ve dezenformasyonla mücadele yer almaktadır; eğitim programları gençleri çevrimiçi dezenformasyon ve terörist gruplar tarafından kullanılan üye kazanma taktikleri konusunda bilinçlendirmektedir. Çevrimiçi bilgilerin değerlendirilmesinde eleştirel becerileri teşvik etmektedirler. Uluslararası iş birliği, terör propagandasına karşı mücadelede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bölgedeki ülkeler, aşırılık yanlısı içeriğin çevrimiçi ortamda yayılmasını izlemek ve buna karşı koymak için uluslararası ortaklarla birlikte çalışmaktadır. Hoşgörü ve sosyal uyumun teşvik edilmesi: Dini hoşgörü, sosyal içme ve toplumlar arası uyumu teşvik etmeye yönelik girişimler şiddet içeren aşırıcılığın önlenmesi için elzemdir. Bahse konu farkındalık oluşturma ve karşı propaganda girişimleri, ideolojilerini parçalayarak ve yeni üyelerin katılımını engelleyerek terörist

34 Yusuf Abubakar Wara, "The Roles of Civil Society Organizations in Fighting Terrorism: A Comparative Between Nigeria and Tunisia", *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, Cilt 6, Sayı 2, 2020, s.175.

35 "Niger and Boko Haram: Beyond Conter-Insurgency", International Crisis Group, 27 Şubat 2017, s.22.

36 "Over 500 'Repentant' Boko Haram Terrorists Graduate From Rehabilitation Camp In Gombe, Sent Back To Home Communities, *Sahara Reporters*, 14 Mart 2022.

grupların etkisini zayıflatmayı amaçlamaktadır. Bu girişimler Orta Afrika'da barış, istikrar ve güvenliğin desteklenmesi için hayati önem taşımaktadır. Bu bölgesel ve uluslararası tepkiler, Orta Afrika'da Boko Haram ile mücadelenin çok boyutlu bir girişim olduğunu ve tehditle etkili bir şekilde başa çıkmak için hem askerî hem de askerî olmayan eylemler gerektirdiğini göstermektedir.

Sonuç

Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılmasının temel faktörleri; sınırların geçişkenliği, yoksulluk, işsizlik, devlet yetkililerine güvensizlik ve bölgesel terörist gruplar arasındaki bağlantılardır. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, Boko Haram'ın bölgede etkili bir şekilde yayılmasına zemin hazırlamıştır. Boko Haram'ın Orta Afrika'da gerçekleştirdiği saldırılar, kitlesel nüfus yer değiştirmelerine, ekonomik bozulmalara ve topluluklar arası gerilimlere neden olmuştur. Bölgesel güvenlik sorunları derinleşmiş ve bu durum, hükûmetlerin, insani yardım kuruluşlarının ve uluslararası toplumun koordineli müdahalesini gerektiren karmaşık bir insani krizi ortaya çıkarmıştır.

Bölge ülkeleri, özellikle Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECCAS), Boko Haram'a karşı istihbarat ve güvenlik iş birliğini artırmış ve bölgesel terörle mücadele stratejisi geliştirmiştir. Uluslararası alanda BM, bölge ülkeleri ile Afrika Birliği ve diğer uluslararası aktörler arasında askerî operasyonlar ve kalkınma girişimlerini desteklemek üzere ortaklıklar kurulmuştur. Büyük güçlerin yanı sıra bölgesel ve uluslararası örgütlerin ortak çabaları, İslami grupların isyanıyla mücadelede etkili olmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak Boko Haram'ın Orta Afrika'da yayılmasının önlenmesi ve bölgesel güvenliğin sağlanması için bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeydeki çabaların koordinasyonu büyük önem taşımaktadır. Çalışma, bu bağlamda Boko Haram'a karşı mücadelede atılan adımları ve alınan önlemleri mercek altına almıştır. Boko Haram, Orta Afrika'da güvenliğe yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdide karşılık vermek, sadece askerî eylemlerle sınırlı kalmayan, aynı zamanda istikrarsızlığın altında yatan nedenleri de ele alan koordineli bir bölgesel ve uluslararası yaklaşım gerektirmektedir. 2015'te örgüte karşı mücadelenin yoğunlaştırılmasından bu yana askerî güçler bölgede Boko Haram'ı zayıflatmayı, zemin kazanmayı ve saldırıları azaltmayı başardı. Grubu kesin olarak yenmek için bölgesel ve uluslararası aktörlerin birlikte çalışması ve yerel toplulukların sürece dâhil olması şarttır. Kanıtlar, akademik ve ekonomik arzın Boko Haram gibi terörist gruplara karşı önemli bir önlem olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yoksulluk, eğitimsizlik ve bölgedeki çatışmaların diğer temel nedenleriyle mücadele edilmesi elzemdir. Bölgenin uzun vadeli istikrarı, ilgili ülkelerin bu ortak tehdide karşı birlikte çalışma becerilerine bağlı olacaktır.

Kaynakça

“About Us”, *Lake Chad Basin Commission (LCBC)*, 2023.

“African Economic Outlook 2020”, *African Development Bank*, 31 Mart 2020.

“Boko Haram et l'État islamique en Afrique de l'Ouest ciblent les autoroutes du Nigeria”, *Centre d'Études Stratégiques de l'Afrique*, 15 Aralık 2020.

“Borders and Conflicts in North and West Africa”, *OECD and Sahel and West Africa Club*, 19 Şubat 2022.

“Captured Video Appears to Show Foreign Fighters in Nigeria's Boko Haram”, *The Guardian*, 27 Mayıs 2015.

“Chad Humanitarian Situation Report 2021”, *UNICEF*, 31 Aralık 2021.

“Cooperation Between the EU and Central Africa”, *The Diplomatic Service of the European Union*, 13.07.2022.

“Corruption Perception Index 2020”, *Transparency International*, 2020.

“Double-edged Sword: Vigilantes in African Counter-insurgencies”, *International Crisis Group*, 7 Eylül 2017.

“EU Briefing – UN Security Council: Counter-Terrorism in Africa – An Imperative for Peace, Security and Development”, *Delegation of the European Union to the United Nations in New York*, 10 Kasım 2022.

“FAO Regional Office for Africa, Programmes and Projects”, *Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO)*, 2023.

“Global Report 2020”, Kamrul Hasan, *UNHCR*, 2020.

“Human rights in Africa: Review of 2019”, *Amnesty International*, 8 Nisan 2020.

“Insecurity Kills Foreign Investors' Appetite in Nigerian Economy”, *This Day*, 12 Haziran 2022.

“MNJTF Collaborates to Strengthen Cooperation in Lake Chad Basin”, Nokai Origin, Voice of Nigeria.

“Nearly 600 Former Boko Haram Militants Graduate From Nigeria Rehab”, Timothy Obiezu, *VOA Africa*, 27 Mart 2023.

“Niger and Boko Haram: Beyond Counter-Insurgency”, *International Crisis Group*, 27 Şubat 2017, s.22.

“Nigeria Biannual Economic Update, April 2018: Connecting to Compete”, *World Bank*, Nisan 2018.

“Operation Barkhane: A Show of Force and Political Games in the Sahel-Sahara”, Institute for Security Studies (ISS), 19 Ağustos 2014.

“Over 500 ‘Repentant’ Boko Haram Terrorists Graduate From Rehabilitation Camp In Gombe, Sent Back To Home Communities, *Sahara Reporters*, 14 Mart 2022.

“The World Bank Annual Report 2018”, *World Bank*, 8 Ekim 2018.

“UN Crime Commission Highlights Nigeria’s Efforts in Bringing Terrorists to Justice”, *UNODC*, 24 Mayıs 2021.

“UN Joint Appeal for Counter-Terrorism Efforts in Africa Launched- with Direct Link to Priority Technical Assistance Needs Identified by the CTC and CTED”, *United Nations Security Council-Counter-Terrorism Committee (CTC)*, 2021.

“WFP: Urgent Action is Needed to End Growing Humanitarian Crisis in Sahel”, *United Nations*, 21 Temmuz 2023.

“What Role for the Multinational Joint Task Force in Fighting Boko Haram?”, *International Crisis Group*, 7 Temmuz 2020.

Elodie Hainard ve Olena Shumska, “The 2021 Small Arms Trade Transparency Barometer”, *Small Arms Survey*, 1 Aralık 2021.

Kehinde Adeniyi, “Information Operations as a Vable Tool for Counter-Insurgency Operations: An Appraisal of Counter-Insurgency Operatios in the Lake Chad Region”, *Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College*, 2019, s. 39-41.

Lucie Beraud-Sudreau ve Diego Lopes da Silva ve Pieter D. Wezeman, “Emerging Suppliers in The Global Arms Trade”, *Stockholm International Peace Research Institute*, 13 Aralık 2020.

Maram Mahdi, “Time to consider talks with Boko Haram?”, *Institute for Security Studies*, 16 Aralık 2020.

Mercy Corps, “The World of Work”, July 2017.

Roberto Sollazzo ve Matthias Nowak, “TRI-BORDER TRANSIT: Trafficking and Smuggling in the Burkina Faso–Côte d’Ivoire–Mali Region”, *Small Arms Survey*, 1 Ekim 2020.

Siri Aas Rustad ve Karim Bahgat, “Nigeria Country Study”, *PRIO*, 19 Ağustos 2016.

Yusuf Abubakar Wara, “The Roles of Civil Society Organizations in Fighting Terrorism: A Comparative Between Nigeria and Tunisia”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, Cilt 6, Sayı 2, 2020, s.175.